

УДК: 355.02

DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2023-1-77/20-24>

Затинайко О. І., кандидат військових наук¹ (0000-0002-1963-0925)
Павленко В. І., кандидат військових наук² (0000-0002-1963-0913)
Крикун П. М.² (0000-0003-2780-559X)

¹ – Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ;

² – Центр безпекових досліджень Національного інституту стратегічних досліджень, Київ

Основні положення нової Стратегічної концепції НАТО – 2022, наслідки для України

Резюме. Проведено аналіз нової Стратегічної концепції НАТО – 2022, її основних положень та наслідки для України. Зазначено, що збройна агресія РФ проти України зумовлює необхідність пошуку Україною ефективних гарантій безпеки. НАТО залишається найвпливовішою безпековою організацією, отож на шляху інтеграції України у євроатлантичний безпековий простір та набуття членства в НАТО важливо мати теоретично обґрунтовані інструментарії, які можуть полегшити розуміння процесу формування та впровадження положень Стратегічної концепції НАТО, як одного з основних стратегічних документів Альянсу. Це всіяко сприятиме комплексному оновленню документів оборонного планування України та приведення їх у відповідність до стандартів НАТО.

Ключові слова: Стратегічна концепція НАТО; збройна агресія РФ проти України; документи оборонного планування; Стратегія воєнної безпеки України.

Постановка проблеми. Широкомасштабна збройна агресія РФ проти України наочно демонструє розбалансованість раніше дієвих механізмів системи європейської безпеки. Це змушує будь-яку з держав по-новому оцінити спроможності забезпечувати національну безпеку, організувати оборону, застосовуючи власні збройні сили та потенціал сил колективного захисту. У цьому контексті для держав – членів НАТО та їх партнерів, до яких відноситься Україна, Стратегічна концепція НАТО є одним з основних документів, реалізація якої буде визначати основи забезпечення їх власної і колективної безпеки і оборони.

Збройна агресія РФ проти України зумовлює необхідність пошуку Україною ефективних гарантій безпеки. НАТО залишається найвпливовішою безпековою організацією з найбільш ефективною системою колективної оборони. Для України вкрай важливим є те, що у глобальному вимірі НАТО, що найменше на найближче десятиліття, розглядає РФ як одну з найбільших загроз безпеці державам цієї організації та виступає за всебічну підтримку України.

Актуальним є визначення сучасних особливостей європейської та євроатлантичної політики НАТО з погляду збалансування національних пріоритетів держав – членів Альянсу та перспектив розвитку нової безпекової політики України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначеній проблематиці присвячена публікація [1], у якій автор не аналізує у повному обсязі нове бачення, представлене членами НАТО на Саміті у Мадриді у червні 2022 року. Публікація зосереджена лише на одному аспекті нової Стратегічної концепції: сприйнятті Альянсом своїх партнерів та баченні форматів майбутньої співпраці. Порівнюється концепції 2010 та 2022 років на предмет положень, які стосуються партнерів НАТО загалом, з особливим акцентом на аспірантах та партнерах з розширеними можливостями. Автор публікації [2] для усвідомлення особливості нової Стратегічної концепції наводить еволюцію головних положень аналогічних концепцій та інших документів НАТО, які діяли з 1999 року, без урахування їх впливу на оборонне планування України.

У цілому автори у своїх публікаціях не надають наслідки і висновки для України у контексті прагнень України до вступу НАТО, необхідності оновлення власних документів оборонного планування у відповідності до стандартів оборонного планування НАТО.

Мета статті – аналіз положень нової Стратегічної концепції НАТО, її наслідків для України для врахування у процесі оновлення документів оборонного планування і приведення їх у відповідність до стандартів НАТО.

Виклад основного матеріалу. Глави держав і урядів НАТО 29 червня 2022 року,

затвердили нову Стратегічну концепцію НАТО – 2022 [3], визначивши головне призначення НАТО – забезпечення колективної оборони членів Альянсу.

У концепції описано безпекове середовище, яке постає перед Альянсом, підтверджуються цілі і принципи НАТО, визначено основоположні завдання НАТО та шляхи забезпечення успіху Альянсу в майбутньому.

За результатами оцінки *безпекового середовища* РФ визнана найбільш значною і прямою загрозою безпеці держав – членів Альянсу та миру і стабільності в євроатлантичному регіоні. Зазначається, що вона ставить собі за мету дестабілізувати ситуацію у сусідніх з Альянсом державах на сході та півдні. На Крайній Півночі у зв'язку з можливістю перешкоджання РФ підкріплення сил Альянсу і порушення свободи судноплавства в районі Північної Атлантики виникає стратегічний виклик для Альянсу. Нарощування РФ військової сили, зокрема, у районі Балтійського, Чорного і Середземного морів, а також її військовий союз з Білоруссю, кидають виклик безпеці і інтересам Альянсу.

Слід зазначити, що Україна у 2015 році документально закріпила низку аналогічних загроз своїй національній безпеці. Так вперше у Воєнній доктрині України [4] в послідууючому у Стратегії воєнної безпеки України (Стратегія) [5], Україна чітко визначила РФ воєнним противником, який здійснює збройну агресію проти неї. Крім того, Стратегією визначено ймовірні сценарії застосування Збройних Сил України та інших складових сил оборони, один з яких передбачав відбиття повномасштабної російської збройної агресії проти України. Загальні та низка інших положень цієї Стратегії залишилися актуальними і після 24 лютого 2022 року. Йдеться, зокрема, про зміст всеохоплюючої оборони, головні її принципи – стримування, стійкість та взаємодію.

Новою Стратегічною концепцією НАТО вперше приділяється значна увага Китайській Народній Республіці (КНР). Проголошені нею цілі та силова політика кидають виклик інтересам, безпеці й цінностям НАТО. Стратегічна концепція НАТО характеризує КНР як найбільш серйозний виклик для національної безпеки Альянсу через застосування широкого спектру політичних, економічних і військових засобів з метою збільшення своєї глобальної присутності і поширення зони впливу, а поглиблення

стратегічного партнерства між КНР і РФ, а також їхні спільні намагання ослабити заснований на правилах міжнародний порядок, ідуть всупереч цінностям та інтересам Альянсу. Зазначається, що КНР швидко нарощує свій ядерний арсенал, при цьому без підвищення прозорості або сумлінної участі в механізмах контролю над озброєннями або зменшення ризиків.

Крім того, у документі розширено спектр інших загроз. До них віднесено тероризм, конфлікти, нестабільність в Африці та на Близькому Сході, кіберзагрози, нові технології, ерозія архітектури контролю над озброєннями та зміна клімату.

Безумовно це підлягає дослідженню, а відповідні висновки мають бути враховані в ході Огляду спроможностей сил оборони [6], який проводиться Міноборони, та найти свої відображення у документах оборонного планування.

Стратегічна концепція НАТО визначає такі **основоположні завдання НАТО**: стримування і оборона; запобігання кризам і їх врегулювання; безпека держав.

Документ відкрито спрямовує НАТО у напрямі *стримування і оборони* для позбавлення будь-якого потенційного противника шансів здійснити агресію. З цією метою гарантується постійна військова присутність на суходолі, на морі і у повітрі, зокрема, за допомогою збільшення потужності об'єднаної системи ППО і ПРО. Планується забезпечення стримування і оборона із застосуванням потужних, стаціонарних і боездатних збройних сил в усіх галузях військових операцій, вдосконалених механізмів командування і управління, превентивного складування боєприпасів і розміщення військової техніки, а також модернізації потенціалу й інфраструктури, що дасть змогу забезпечувати оперативне підкріплення будь-якого члена Альянсу, включаючи у стислі терміни або без попередження.

У документі зазначається, що надійність колективної оборони залежатиме від видатків на оборону і надання пріоритетності оборонному плануванню на основі сценарію широкомасштабного конфлікту у Європі.

Після розв'язаної РФ широкомасштабної збройної агресії проти України, в оборонному плануванні виникла низка проблем, які потребують вирішення. Передусім вони пов'язані із необхідністю перегляду актуальності, пріоритетності, ресурсних показників і строків реалізації

певних положень Стратегічного оборонного бюлетеня України [7], зокрема, визначених у Додатку 3 “Матриця основних спроможностей сил оборони”. Зазначене також має бути враховано при опрацюванні Державної програми розвитку Збройних Сил України та цільової оборонної програми розвитку ОВТ.

Стратегічною концепцією НАТО зазначається, що на перспективу в безпеці Альянсу важливу роль відіграватиме ядерна зброя. Основним завданням ядерного потенціалу НАТО є збереження миру, запобігання примусу і стримування агресії. Стратегічні ядерні сили Альянсу, насамперед стратегічні ядерні сили США, є абсолютною гарантією безпеки Альянсу. Національні внески до місії ядерного стримування НАТО у вигляді літаків, здатних нести як звичайні, так і ядерні боеприпаси, і надалі відіграватимуть центральну роль у цих зусиллях.

Відповідно до Стратегічної концепції НАТО держави – члени Альянсу поділяють зацікавленість у тому, щоб сприяти стабільності та разом *запобігати кризам і їх врегулювати*. З цією метою планується проведення регулярних навчань, а також підвищення здатності Альянсу здійснювати координацію, проводити, підтримувати і забезпечувати багатонаціональні операції з врегулювання криз. Людська безпека, зокрема захист цивільних і мінімізація шкоди цивільному населенню, є провідною у підході до запобігання і врегулювання криз.

Розширення НАТО стало історичним успіхом. *Безпека держав*, які претендують на вступ до Альянсу, в тому числі і Україна, невіддільно пов'язана з власною безпекою держав-членів НАТО. Планується і надалі розвивати партнерство з Україною з метою просування спільної зацікавленості у мирі, стабільності і безпеці на євроатлантичному просторі. Прикладом такого партнерства є відновлення засідань Комісії Україна-НАТО (4 квітня 2023 року) на рівні міністрів закордонних справ, яке було заблоковано Угорщиною з 1917 року.

Забезпечення успіху Альянсу в майбутньому планується здійснити шляхом зміцнення політичної єдності і солідарності, а також розширення консультацій між державами – членами НАТО з метою вивчення усіх питань, що впливають на безпеку, виділення необхідних ресурсів для виконання основоположних завдань НАТО. Зазначається, що члени Альянсу і надалі спільно захищатимуть безпеку, цінності і демократичний спосіб життя.

Наслідки для України. НАТО залишається фактично найбільш ефективною системою колективної оборони у світі і Україна прагне якнайшвидшої інтеграції в євроатлантичний безпековий простір та набуття членства в НАТО. Це передбачає активну участь України в міжнародних операціях з підтримання миру та міжнародної безпеки, забезпечення постійної військової підтримки зі сторони держав – членів НАТО для досягнення перемоги у війні, а також отримання гарантій безпеки у майбутньому.

РФ, відповідно до Стратегічної концепції НАТО, визнана як найбільш значною і прямою загрозою безпеці держав-членів Альянсу. Для України ця загроза є значно вищою, постійно діючою і не обмежена відкритою збройною агресією.

У довгостроковій перспективі передбачається значне нарощування оборонних спроможностей європейських держав – членів НАТО, дати змогу їм максимально самостійно вести війну високої інтенсивності у разі потреби щоб унеможливити для РФ проєктування сили. Для України створення таких оборонних спроможностей є надважливим завданням сьогодення в умовах активної фази збройного протистояння російської агресії.

Застосування ядерної зброї РФ проти України, яким неймовірним воно не виглядало б, не можна повністю виключити. Щоб нейтралізувати вплив російського ядерного шантажу, потрібна більш жорстка декларативна ядерна політика НАТО. При цьому Україна має право на отримання гарантій безпеки в рамках Будапештського меморандуму.

Чим би не закінчилася російсько-українська війна, ніколи не можна забувати, що РФ ніколи не припинить спроби встановити контроль над Україною. У зв'язку з цим швидкий вступ України до НАТО міг би стати дієвою гарантією безпеки від будь-якої російської агресії проти України.

Висновки для України. Положення нової Стратегічної концепції НАТО – 2022, у контексті прагнень України до вступу НАТО, є важливим фактором для аналізу та врахування в процесі Огляду спроможностей сил оборони, оновленню документів оборонного планування відповідно до стандартів оборонного планування НАТО.

Наявність діючої російської збройної агресії проти України потребує проведення системного оборонного планування з метою досягнення необхідних для всеохоплюючої

оборони спроможностей сил оборони, концентрації державних ресурсів та військової міжнародної допомоги і, у першу чергу, від держав-членів НАТО, для реалізації оперативних планів щодо гарантованого вивільнення тимчасово окупованих територій. При цьому визначальним має бути процес Огляду спроможностей сил оборони, результати якого сприятимуть оновленню документів оборонного планування, а відповідно і ефективному управлінню оборонними ресурсами та їх використанню.

На сьогодні очевидним є те, що завдяки міжнародній підтримці і, насамперед, державами – членами НАТО, щодо постачання сучасного озброєння та матеріальних засобів в рамках налагодженого військово-технічного співробітництва сили оборони України значно посилили свої спроможності, що дає упевненість в успішному проведенні майбутніх операцій по визволенню тимчасово окупованих територій.

Висновок. Своєчасне прийняття дійових управлінських рішень воєнно-політичним керівництвом держави щодо інтеграційних процесів України у євроатлантичний безпековий простір, переозброєння сил оборони на сучасні зразки держав-членів НАТО, переорієнтація військово-технічної і військово-промислової політики за стандартами НАТО сприяє створенню більш боєздатних Збройних Сил та інших складових сил оборони в умовах війни, а в перспективі повному переходу на зразки збройних сил держав – членів НАТО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шелест Г. Після Мадрида: НАТО. Аспіранти та партнери з розширеними можливостями. URL: <http://prismua.org/nato-after-madrid/ю> (дата звернення: 20.04.2023).
2. Бадрак В. Нова Стратегічна концепція НАТО. Погляд та зміст. URL: <https://cacds.org.ua/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B> (дата звернення: 20.04.2023).
3. NATO 2022 STRATEGIC CONCEPT. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (дата звернення: 21.04.2023).
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року “Про нову редакцію Воєнної доктрини України” : Указ Президента України від 02.09.2020 р. № 555/2015. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443> (дата звернення: 21.04.2023).
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року “Про Стратегію воєнної безпеки України” : Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <http://www.president.gov.ua> (дата звернення: 21.04.2023).
6. Про затвердження Порядку організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони : наказ Міністерства оборони України від 22.12.2020 р. № 226/2020. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/493681_669170 (дата звернення: 22.04.2023).
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України”: Указ Президента України від 20.09.2021 р. № 473/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121> (дата звернення: 23.04.2023).

Стаття надійшла до редакційної колегії 23.05.2023

Key provisions of the new NATO 2022 Strategic Concept, implications for Ukraine

Annotation

The large-scale armed aggression of the RF against Ukraine clearly demonstrates the imbalance of previously effective mechanisms of the European security system. This forces any state to reassess its ability to ensure national security and organize defense using its own armed forces and the potential of collective defense forces. In this context, for NATO member states and their partners, including Ukraine, the NATO Strategic Concept is one of the main documents, the implementation of which will determine the basis for ensuring their own and collective security and defense.

The purpose of the article is to analyze the provisions of the new NATO Strategic Concept and its implications for Ukraine to be taken into account in the process of updating defense planning documents and bringing them in line with NATO standards.

Ensuring the success of the Alliance in the future is planned to be achieved by strengthening political unity and solidarity, as well as by expanding consultations between NATO member states to study all issues affecting security, and allocating the necessary resources to fulfill NATO's fundamental

tasks. It is noted that the Allies will continue to jointly defend security, values and democratic way of life.

Implications for Ukraine. NATO remains the most effective system of collective defense in the world, and Ukraine seeks to integrate into the Euro-Atlantic security space and become a NATO member as soon as possible. This implies Ukraine's active participation in international peacekeeping and international security operations, ensuring constant military support from NATO member states to achieve victory in the war, and obtaining security guarantees in the future.

Conclusions for Ukraine. The provisions of the new NATO Strategic Concept 2022, in the context of Ukraine's aspirations to join NATO, are an important factor to analyze and take into account in the process of the Defense Capabilities Review, updating defense planning documents in accordance with NATO defense planning standards.

Keywords: NATO Strategic Concept; russia's armed aggression against Ukraine; defense planning documents; Military Security Strategy of Ukraine.